

Tietovarannot osana tietopolitiikkaa

**Tiedon laatu ja saatavuus, osallisuus, jatkuva oppiminen, tasa-arvo, luottamus, demokratia
Kansallisarkisto 21.6.2018**

Immo Aakkula ja Päivi Happonen, Kansallisarkisto

Visio: Julkishallinnon toiminta perustuu tietoon. Julkisen hallinnon ja palveluiden yhteydessä syntyvä tieto on keskitetysti ja yhtenäisten periaatteiden mukaisesti käytettävissä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, tieteelliseen tutkimukseen ja kansalaisten tietotarpeisiin. Myös kaikki historiatieto on digitoitu ja helposti saatavilla. Julkisen tiedon tallentamista ja käyttöä varten on olemassa keskitetyt kansalliset palvelut. Kansalaisyhteiskunta ja yritykset hyödyntävät julkista tietoa ja tukevat hyvinvointiyhteiskunnan kehitystä osallisuutensa ja palveluittensa avulla.

Tietoon perustuvaan yhteiskuntaan siirtyminen edellyttää tiedon laajaa saatavuutta ja käytettävyyttä. Tietoa kertyy toisaalta liiketoiminnan yhteydessä ja toisaalta julkisen hallinnon ja palveluiden tuotannossa. Julkisen toiminnan yhteydessä syntynyttä tietoa on mahdollista kerätä, koota yhteen ja saattaa käytettäväksi huomattavasti nykyistä tehokkaammin. Se edellyttää toimivia julkisia tietovarantoja. Näistä tietovarannoista vastaavat kunkin toimialan viranomaiset. Viranomaisilta arkistoon siirtyvän tiedon osalta keskeisin tietovarantotoimija on Kansallisarkisto.

Tietovarantojen luominen ja avaaminen edistää liiketoimintaa ja innovaatioita, luo uusia työpaikkoja, vahvistaa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa, tehostaa hallintoa sekä tukee jatkuvaa oppimista ja tutkimusta. Tiedon avaaminen ja siihen kytkeytyvät joustavat palvelut ovat keskeinen edellytys kansalaisten luottamukselle julkista hallintoa kohtaan. Julkisen tiedon avaaminen kansalaisille vähentää tiedon kasautumisesta johtuvaa epäsymmetriaa ja mahdollisuuksien erilaisuutta. Julkisen tiedon avaaminen on siten merkittävä mahdollisuus edistää tasa-arvoa ja osallisuutta. Tiedon ja epätiedon aikakaudella yksilön mahdollisuus päästä itse käsiksi alkuperäiseen ja oikeaan tietoon, osallistua ja ottaa vastuuta on koko yhteiskunnan kannalta keskeinen asia.

Suurimmat hyödyt tietovarantojen avaamisesta saadaan, kun eri tietoja voidaan yhdistää toisiinsa. Tietojen helppo yhdistely edellyttää tietovarantojen parempaa koordinaatiota ja tehostettua yhteiskäyttöä. Jo nyt julkiset rekisteritiedot muodostavat keskeisen yhteiskunnallisen tietovarannon. Rekisteritietojen tehokas hyödyntäminen edellyttää kuitenkin muun muassa selkeitä lainsäädännöllisiä yhteiskäyttövelvoitteita, parempia yhteisiä käyttöluupalveluita ja tietoturvallisia käsittely-ympäristöjä.

EU:n kilpailukykyä ja innovatiivisuutta vahvistetaan avaamalla julkista ja yksityistä dataa avoimeen käyttöön. Tavoitteena on luoda yhteisiä eurooppalaisia infrastruktuureita julkisen datan jakamiseksi. Kansallisia toimintatapoja tulee kehittää integroitumalla kansainvälisesti kilpailukykyisiin infrastruktuureihin. Siten saadaan mahdollisimman suuri hyöty EU:n yhteisestä data-alueesta. Erityisen tärkeää tietovarantojen kansainvälinen yhteiskäyttö on tieteellisessä tutkimuksessa.

Tiedon ohella on oltava saatavilla tiedon ominaisuuksia kuvaavaa metadataa. Tiedon luotettavuuden arvioimiseksi on julkaistava sen kontekstitiedot eli vähintään, mikä taho tiedon on luonut sekä millä tavoin ja missä tarkoituksessa se on syntynyt. Ilman riittävää kontekstietoa tiedon luotettavuus on epävarmaa. Metadataan tulee kertoa myös tiedon julkisuusrakenteesta ja henkilötietoluonteesta. Silloin käyttörajoitettuja tai henkilötietoja sisältäviä tietoja osataan käsitellä oikein. Metadatan

muodostamista tulee ohjata keskitetysti. Tietovarantojen käyttäjälähtöisyyteen ja esteettömyyteen on kiinnitettävä huomiota digitaalisen syrjäytymisen estämiseksi.

Arkistointi ja tiedon saatavuuden varmistaminen

Tiedon keskitettyä arkistointia ja tehokasta uudelleenkäyttöä varten on oltava julkishallinnon yleinen sähköinen arkisto. Tällaista pysyvän säilymisen ja tietojen käytettävyyden vaatimukset täyttävää järjestelmää ei Suomessa ainoana EU-maana vielä ole, joskin se on valmisteilla opetus- ja kulttuuriministeriön vetämässä työssä. Tavoitteen pikainen saavuttaminen on välttämätöntä ja vaatii yhteisiä toimenpiteitä julkisen tiedonhallinnan eri toimijoilta.

Arkistotietovarannossa julkiset tiedot ovat avoimesti saatavilla ja itsepalveluna käytettävissä. Tietojen käyttö ei ole sidottu aikaan ja paikkaan, joten kansalaisten, tukijoiden ja viranomaisten tiedonkäyttömahdollisuudet paranevat merkittävästi. Tietovaranto luo myös pohjan tietojen käyttöä helpottaville tai tietoihin perustuville palveluille, jotka edelleen tuovat julkiset aineistot lähemmäksi käyttäjiä.

Jotta historian eri vaiheissa syntyneet analogiset aineistot ovat laajasti hyödynnettävissä, on Suomen asiakirjallinen kulttuuriperintö digitoitava. Viranomaisten aineistojen digitointi perustuu valtioneuvoston 2017 hyväksymään periaatepäätökseen. Hankkeelle tulee osoittaa riittävät voimavarat, jotta työ saadaan tavoitteen mukaisesti valmiiksi vuonna 2030. Työn valmistuttua Suomen eri aikojen julkinen asiakirjatieto on avoimesti tutkijoiden, päätöksentekijöiden ja kansalaisten saatavilla.